

UPAMIĘTNIENIE CMENTARZA ŻYDOWSKIEGO W CZYŻEWIE

Posted on 1 października 2024

30 września na cmentarzu żydowskim w Czyżewie (woj. podlaskie), odbyła się uroczystość upamiętniająca to miejsce, podczas której został odsłonięty głaz z tablicą pamiątkową. Inicjatywa ta została zrealizowana przez Narodowy Instytut Dziedzictwa, w ramach programu „Oznakowanie cmentarzy żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej” finansowanego ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

W ostatnich tygodniach cmentarz żydowski w Czyżewie przeszedł prace porządkowe, które zostały sfinansowane dzięki darowiźnie dr Susan Littman, wybitnej onkolog i hematolog mieszkającej w Stanach Zjednoczonych, potomkini Motka Lejbka Litmana, który w 1912 roku wyemigrował z Czyżewa.

„Dziadek był uczniem krawca, w Nowym Jorku pracował w branży odzieżowej. Udało mu się ściągnąć do Ameryki dwóch braci. Później wysłał bilety matce Peszy, siostrze Ruchel Lei, bratu Joselowi oraz ich rodzinom. Ci jednak nigdy nie wyjechali i zginęli w latach Zagłady. (...) Kiedy zobaczyłam zniszczony i zaśmiecony cmentarz, miałam rozdarte serce. Czułam, że muszę coś zrobić, aby przywrócić pamięć o moich przodkach” – wspomina Susan Littman, której wizyta w 2023 roku w Czyżewie stała się impulsem do podjęcia działań na rzecz cmentarza.

Cmentarz żydowski w Czyżewie, zdewastowany w czasie II wojny światowej i w kolejnych latach, jest obecnie terenem zalesionym, na którym przetrwał tylko jeden zniszczony nagrobek. Prace na cmentarzu wykonała Fundacja Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego (FODŻ), przy wsparciu dr Littman, organizacji Friends of Jewish Heritage in Poland oraz Urzędu Miejskiego w Czyżewie. Usunięto zarośla, uschnięte drzewa i śmieci. W działaniach brali udział m.in. amerykańscy studenci pod przewodnictwem rabina Akivy Leimana oraz lokalne instytucje, takie jak Urząd Miejski i Gminny Ośrodek Kultury w Czyżewie. Głaz pod pomnik został przekazany przez Przemysława Wasilewskiego.

W FODŻ mają nadzieję, że w przyszłości na cmentarz powrócą nagrobki, które mogą znajdować się w różnych miejscach w Czyżewie i okolicach.

„Cieszymy się, że w działania zaangażowało się wiele osób i instytucji. Ten cmentarz to miejsce pochówku nie mniej niż kilkuset mieszkańców Czyżewa. Należy im się szacunek” – podkreśla Krzysztof Bielawski z fundacji.

Po zakończonej uroczystości, w Gminnym Ośrodku Kultury w Czyżewie, odbyły się prelekcje dr Susan Littman, pt. „Moi żydowscy przodkowie z Czyżewa” oraz Krzysztofa Bielawskiego, pt. „Cmentarze żydowskie i zwyczaje pogrzebowe”.

Upamiętnienie cmentarza w Czyżewie to ważny krok w przywracaniu pamięci o żydowskiej społeczności tego regionu oraz wzmocnieniu więzi między przeszłością a teraźniejszością.

Program „Oznakowanie cmentarzy żydowskich na terenie Rzeczypospolitej Polskiej”

Program [„Oznakowanie cmentarzy żydowskich na terenie Rzeczypospolitej Polskiej”](#) jest realizowany przez Narodowy Instytut Dziedzictwa z inicjatywy Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, od 2017 roku. Jego głównym zadaniem jest identyfikacja i upamiętnienie cmentarzy żydowskich – materialnych śladów społeczności żydowskiej na ziemiach polskich.

We współpracy z Wojewódzkimi Konserwatorami Zabytków, Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN, Związkiem Gmin Wyznaniowych Żydowskich w RP, Żydowskim Instytutem Historycznym oraz Fundacją Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego, NID opracował program weryfikacji terenowej cmentarzy żydowskich, na podstawie którego wykonywana jest szczegółowa inwentaryzacja na terenie całej Polski. Wspólnie wypracowano także procedurę oznakowania cmentarzy. Powstał znak graficzny przygotowany na potrzeby Programu – tablica w formie macewy z inskrypcją w języku polskim i hebrajskim. Na tablicy jest umieszczony kod QR odsyłający do szerszych opisów cmentarzy na portalu zabytek.pl, gdzie znajduje się informacja na temat danego cmentarza oraz społeczności żydowskiej, która zamieszkiwała ten teren. Informacje są dostępne w trzech językach – polskim, angielskim i hebrajskim.

W ramach programu [„Oznakowanie cmentarzy żydowskich na terenie Rzeczypospolitej Polskiej”](#), pracownicy Instytutu prowadzą badania, których celem jest odnalezienie miejsc, w których znajdowały się cmentarze, ich inwentaryzacja oraz stworzenie ich historycznych opisów. Dotychczas podczas wizji terenowych i ogólnych kwerend potwierdzano lokalizację ponad 1160 cmentarzy. Specjaliści NID oszacowali stan zachowania obiektów, określili czytelność historycznych granic oraz istnienie elementów upamiętniających.

Odświeżenie tablicy na cmentarzu w Czyżewie, fot. Adam Dąbrowski, Polskie Radio Białystok